

KOORDINÁCIA OCHRANY DETÍ PRED NÁSILÍM

Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky
Národné koordinačné stredisko pre riešenie problematiky násillia na deťoch

1/2015

„Nikdy nepochybuje o tom, že by malá skupina premýšľajúcich, odhodlaných ľudí mohla zmeniť svet. V skutočnosti je to jediná vec, ktorá ho kedy zmenila.“

Margaret Meadová

ÚVOD

Násilie na deťoch sa často vyskytuje aj v našej blízkosti. Mnohokrát však uniká našej pozornosti. Jedným z možných dôvodov tohto stavu je nedostatočná komunikácia a koordinácia ľudí, ktorí voľbou svojho povolania prijali aj podiel zodpovednosti za ochranu detí pred násilím.

Práve ochrana detí pred násilím by nemala, ani nemôže byť vnímaná ako individuálne poslanie či zodpovednosť jednotlivca určitej profesie. Cieľom tejto koordinačnej príručky je stručne priblížiť model zabezpečenia koordinácie, teda zosúladovania úloh a činností, ktoré vykonávate. Nakoľko sa mnohé z nich vzájomne dopĺňajú a podmieňujú, ich časový a obsahový súlad je jedným z predpokladov ich úspešnej realizácie. Vzhľadom k uvedenému, obsahovú kosť príručky tvorí model koordinačného mechanizmu doplnený o základné informácie o úlohách a činnostiach pracovníkov a subjektov.

Táto príručka predstavuje iba stručný manuál. Pri ochrane detí pred násilím je potrebné postupovať podľa príslušných všeobecne záväzných právnych predpisov a interných predpisov. Za účelom rozširovania znalostí o problematike násilia na deťoch je potrebné venovať pozornosť aj odborným materiálom z tejto oblasti. Netreba tiež zabúdať, že základnými predpokladmi efektívnej koordinácie sú aktívna komunikácia, vzájomná dôvera, pomoc a podpora.

Táto koordinačná príručka je prvou verziou, ktorá bude priebežne doplňovaná a upravovaná v závislosti od potreby aktualizácie obsahu (napr. vzhľadom k legislatívnym zmenám), prípadne zmien funkčných nastavení.

Obsah príručky prerokovali a schválili:

Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky,
Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky,
Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky,
Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky,
Generálna prokuratúra Slovenskej republiky.

POUŽÍVANIE PRÍRUČKY

Elektronická verzia koordinačnej príručky má za úlohu uľahčiť jej využitie v praxi prostredníctvom sprehľadnenia obsahu, ako aj prepojením s ďalšími zdrojmi informácií. Elektronická verzia príručky nie je vhodná pre tlač. Pre jej plnohodnotné využívanie je potrebné mať aktuálnu verziu programu Acrobat Reader. V prípade problémov s používaním interaktívnych prvkov zatvorte a opäť otvorte celý dokument.

Záložky

Na pravej strane príručky sú zobrazené záložky . Po kliknutí na záložku sa presuniete na príslušnú kapitolu.

Doplňujúce komentáre

V záujme prehľadnosti je text príručky rozdelený na hlavný text a doplňujúce komentáre. Komentáre sú označené symbolom . Po kliknutí na tento symbol sa otvorí okno s príslušným komentárom. Doplnujúce komentáre obsahujú dôležité informácie, ktorým treba venovať rovnakú pozornosť ako hlavnému textu. Okrem iného v nich nájdete prehľad úloh jednotlivých participujúcich subjektov a pracovníkov a podrobnosti o koordinačných stretnutiach. Po prečítaní doplňujúceho komentára je potrebné otvorené okno uzavrieť kliknutím na symbol v pravom hornom rohu.

Elektronické odkazy

Elektronické odkazy sú v texte označené slovom **TU** alebo **hrubým podčiarknutým textom**. Po kliknutí na ne sa v okne prehliadača otvorí webová stránka obsahujúca súvisiace informácie (napr. príručku o syndróme CAN, termíny koordinačných stretnutí...). Na využívanie tejto funkcie je potrebné internetové pripojenie.

ZOZNAM SKRATIEK

- CPPPaP – Centrum pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie
- CŠPP – Centrum špeciálno-pedagogického poradenstva
- MPSVaR SR – Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky
- MVO – mimovládne organizácie
- SPODaSK – sociálnoprávna ochrana detí a sociálna kuratela
- ÚPSVaR – úrad práce, sociálnych vecí a rodiny

I. VÝKLAD POJMOV

V záujme zachovania stručnosti a prehľadnosti príručky sú v texte použité zovšeobecnené pojmy.

Pre účely tejto príručky rozumieme:

- **Koordináciou** vzájomné zosúladovanie úloh, činností a postupov realizovaných pri ochrane detí pred násilím.
- **Násilím na dieťaťi** najmä týranie, sexuálne zneužívanie a zanedbávanie dieťaťa.
- **Dieťaťom ohrozeným násilím** dieťa, ktoré je obeťou násillia alebo dieťa, ktorému reálne hrozí, že sa ňou stane.
- **Participujúcim pracovníkom*** najmä pedagogického a odborného zamestnanca pôsobiaceho v škole alebo školskom zariadení (ďalej v texte aj „pedagogický a odborný zamestnanec“), príslušníka Policajného zboru, prokurátora, všeobecného lekára, ktorý poskytuje všeobecnú ambulantnú zdravotnú starostlivosť pre deti a dorast, zamestnanca akreditovaného subjektu, zamestnanca obce, vrátane obecného policajta, zamestnanca oddelenia SPODaSK, zamestnanca zariadenia SPODaSK.

Participujúci pracovníci sú uvedení v abecednom poradí bez implikácie dôležitosti úloh, ktoré plnia.

- **Participujúcim subjektom** najmä akreditovaný subjekt, obec, obvodné oddelenie Policajného zboru a útvary okresného riaditeľstva Policajného zboru (odbor kriminálnej polície, oddelenie prevencie), orgán SPODaSK (ÚPSVaR), poskytovateľa zdravotnej starostlivosti, prokuratúru, školu a školské zariadenie, zariadenie SPODaSK.

Participujúce subjekty sú uvedené v abecednom poradí bez implikácie dôležitosti úloh, ktoré plnia.

- **Sekundárnou viktimizáciou** druhotné zraňovanie obete participujúcimi pracovníkmi spočívajúce predovšetkým v necitlivom prístupe k dieťaťu (napr. neodôvodnené vyvolávanie spomienok na útoky násilníka).

* Pre zjednodušenie a spríhľadnenie textu používame mužský rod (bez diskriminačného zámeru).

II. PREČO POSTUPOVAŤ KOORDINOVANE?

Koordinovaný postup podporujúci identifikáciu a riešenie prípadov násillia na deťoch zefektívňuje ochranu detí pred násillím a zároveň prináša aj isté pozitíva pre participujúce subjekty a participujúcich pracovníkov.

Koordinácia podporuje:

■ Včasné identifikovanie prípadov násillia na deťoch

Včasné identifikovanie prípadov násillia je nevyhnutným predpokladom na ochranu života, zdravia a všestranného vývinu detí.

Ako podporiť včasnú identifikáciu prípadov násillia na deťoch?

- Vzájomným odovzdávaním všeobecných skúseností v identifikovaní násillia na deťoch,
- vzájomným informovaním o skutočnostiach, ktoré pomôžu rozpoznať existujúce alebo hroziace násillie na deťoch,
- zosúladovaním plnenia úloh súvisiacich s preverovaním závažných informácií svedčiacich o ohrození detí násillím.

■ Zvyšovanie profesionality výkonu

Jedným z predpokladov zlepšenia ochrany detí pred násillím je zvyšovanie profesionality výkonu. Okrem systematického odborného vzdelávania, k zvyšovaniu profesionality výkonu prispievajú aj príklady dobrej praxe a dostupnosť aktuálnych informácií o postupoch participujúcich subjektov.

Ako podporiť zvyšovanie profesionality výkonu?

- Vzájomným informovaním o aktuálnych trendoch v práci participujúcich pracovníkov a v metódach pomoci,
- preberaním príkladov dobrej praxe do realizovaných procesov súvisiacich s ochranou detí pred násillím.

■ Zefektívňovanie procesov

Vzhľadom k veľkému množstvu práce a neraz obmedzenému množstvu ľudských zdrojov je čas potrebný na kvalitnú prácu v prípadoch ohrozenia detí násillím často nedostatočný. Skúsenosti z praxe poukazujú na to, že mnohé úkony sa zbytočne opakujú, informácie sa získavajú zdĺhavo, resp. sa neraz zisťujú a poskytujú opätovne, prípadne nie sú obsahovo postačujúce.

Ako podporiť zefektívňovanie procesov?

- Vzájomným informovaním o možnostiach zefektívňovania spolupráce a súčinnosti,
- realizáciou spoločných, časovo hospodárnejších konzultácií v rámci koordinačných stretnutí,
- znižovaním formalizmu v komunikácii.

■ Zvyšovanie súdržnosti a istoty pri práci

Každý z participujúcich pracovníkov nesie istý diel zodpovednosti za ochranu detí pred násillím. Prípadné zlyhanie môže mať vážne následky. V prípade koordinovaného postupu sa nielen znižuje riziko zlyhania, ale zároveň sa zvyšuje pocit istoty pri realizácii vlastných úloh, ako aj odolnosť voči tlaku tretích osôb, neraz spojeného s agresivitou a zastrašovaním.

Ako podporiť zvyšovanie súdržnosti a istoty pri práci?

- Zapojením všetkých participujúcich pracovníkov, ktorí môžu dieťaťu pomôcť,
- aktívnou komunikáciou participujúcich pracovníkov,
- vzájomnou pomocou a podporou pri riešení jednotlivých prípadov.

III. MECHANIZMUS KOORDINÁCIE

Pri ochrane detí pred násilím plní každý participujúci pracovník špecifické úlohy. Nevyhnutným predpokladom koordinácie je aktívna komunikácia o pripravovaných a realizovaných postupoch. Priestor na komunikáciu ponúkajú práve koordinačné stretnutia zvolané príslušným koordinátorom pre problematiku násilia na deťoch.

Koordinátor pre problematiku násilia na deťoch

Úlohu koordinátora pre problematiku násilia na deťoch (ďalej aj „koordinátor“) plní v rámci príslušného územného obvodu ÚPSVaR riaditeľ odboru sociálnych vecí a rodiny ÚPSVaR. Jeho úlohou je aktívne podporovať koordináciu. Za týmto účelom predovšetkým:

- Organizuje, zvoláva a facilituje pravidelné koordinačné stretnutia a koordinačné stretnutia k závažným prípadom násilia na deťoch,
- v súčinnosti s participujúcimi subjektmi vyhodnocuje fungovanie koordinácie v rámci svojej územnej pôsobnosti (osobitnú pozornosť venuje identifikovaným systémovým nedostatkom),
- v súčinnosti s participujúcimi subjektmi vyhodnocuje situáciu v oblasti násilia na deťoch v rámci svojej územnej pôsobnosti (pozornosť venuje výskytu prípadov a opatreniam, ktoré v ich súvislosti participujúce subjekty prijímajú),
- komunikuje a podporuje realizáciu opatrení prijatých v súvislosti s plnením Národnej stratégie na ochranu detí pred násilím na celonárodnej úrovni,
- pravidelne informuje Národné koordinačné stredisko pre riešenie problematiky násilia na deťoch (MPSVaR SR) o stave koordinácie a o stave v oblasti násilia na deťoch v rámci svojej územnej pôsobnosti, ako aj o návrhoch na zefektívňovanie procesov.

Koordinačné stretnutia k problematike násilia na deťoch

Nástrojmi na skoordinovalie činností sú okrem individuálnej komunikácie prebiehajúcej medzi jednotlivými participujúcimi pracovníkmi a subjektmi aj koordinačné stretnutia k problematike násilia na deťoch. Nakoľko pri realizácii úloh súvisiacich s problematikou násilia na deťoch je potrebné spolupracovať s viacerými participujúcimi subjektmi, spoločné koordinačné stretnutia sú z hľadiska časovej hospodárnosti vhodnou alternatívou. Koordinačné stretnutia sa spravujú rokovacím poriadkom, ktorého vzor tvorí prílohu koordinačnej príručky. Z hľadiska obsahu rozlišujeme dva základné typy koordinačných stretnutí:

- pravidelné koordinačné stretnutia,
- koordinačné stretnutia k závažným prípadom násilia na deťoch.

Pravidelné koordinačné stretnutia

Tieto stretnutia by sa mali realizovať pravidelne v horizonte jedného až dvoch mesiacov na základe zvolania koordinátorom pre problematiku násilia na deťoch. Stretnutia sa konajú za účasti zástupcov (participujúcich pracovníkov) CPPPaP, CŠPP, orgánu SPODaSK, okresného riaditeľstva Policajného zboru. Ďalej by sa stretnutí mali zúčastniť zástupcovia prokuratúry, pozvaní zástupcovia zariadení SPODaSK, obcí, akreditovaných subjektov, všeobecní lekári poskytujúci všeobecnú ambulantnú zdravotnú starostlivosť pre deti a dorast, ktorí prejavili záujem o účasť na stretnutiach, prípadne zástupcovia ďalších dotknutých subjektov v okrese (napr. okresný úrad). Uvedených koordinačných stretnutí sa môžu zúčastniť aj zástupcovia ďalších priamo nepozvaných participujúcich subjektov. Vzhľadom k tomu, že v participujúcich subjektoch pracuje viacero participujúcich pracovníkov, je potrebné, aby každý z týchto subjektov

delegoval stáleho zástupcu (prípadne zástupcov) , ktorý sa bude týchto stretnutí zúčastňovať. Tento zástupca by mal mať odborné aj osobnostné predpoklady a mal by mať zodpovedajúce skúsenosti z praxe, aby sa mohol vecne a konštruktívne vyjadrovať za delegovaný subjekt.

Obsahom týchto stretnutí by malo byť predovšetkým:

- Identifikovanie aktuálnych prekážok v spolupráci a súčinnosti participujúcich subjektov , ktoré sa v praxi vyskytujú a navrhovanie riešení na ich odstránenie.
- Identifikovanie aktuálnych systémových nedostatkov pri odhaľovaní prípadov násillia a pri práci s obeťou (napr. sekundárna viktimizácia pri realizovaní úkonov trestného konania) a navrhovanie riešení na ich odstránenie.
- Analýza a hodnotenie situácie v oblasti násillia na deťoch (v rámci územného obvodu ÚPSVaR):
 - Stav výskytu násillia na deťoch (počet prípadov),
 - dominujúce špecifiká prípadov (aký typ prípadov prevláda, aké sú spoločné znaky týchto prípadov), ktoré sa vyskytujú,
 - rizikové faktory (aké rizikové faktory súvisiace s výskytom násillia na deťoch sa vyskytujú),
 - realizované úkony a činnosti participujúcich subjektov.
- Navrhovanie riešení pre zefektívňovanie procesov (opiera sa o analýzu a hodnotenie situácie, ako aj o analýzu realizovanú v rámci koordinačných stretnutí k závažným prípadom násillia na deťoch), vychádzajúc zo špecifických podmienok a potrieb daného územného obvodu, s dôrazom na zefektívnenie primárnej prevencie násillia na deťoch, ako aj zlepšenie výsledkov v oblasti identifikácie a riešenia konkrétnych prípadov → výsledkom môžu byť návrhy a následná realizácia konkrétnych opatrení, zlepšení a invenčných aktivít.
- Konzultovanie rizikových faktorov ohrozujúcich konkrétne deti a rodiny a príznakov možného násillia.

Koordinačné stretnutia k závažným prípadom násillia na deťoch

Koordinačné stretnutia k závažným prípadom násillia na deťoch predstavujú mimoriadne dôležitý nástroj zlepšovania postupov pri ochrane detí pred násillím. Z uvedeného dôvodu je potrebné uskutočniť ich v čo možno najkratšom čase od odhalenia prípadu násillia. Na takéto stretnutie by mali byť pozvaní participujúci pracovníci, ktorí sú s dieťaťom v priamom kontakte (napr. pedagogický a odborný zamestnanec , všeobecný lekár, ktorý poskytuje všeobecnú ambulantnú zdravotnú starostlivosť pre deti a dorast , psychológ, zamestnanec obce) zástupcovia (participujúci pracovníci) subjektov, ktoré v súvislosti s dieťaťom prijali a budú prijímať konkrétne opatrenia a vykonávať konkrétne činnosti (príslušný orgán SPODaSK , príslušný útvar Policajného zboru , príslušná prokuratúra ...), ako aj subjektov, ktoré s dieťaťom pracovali alebo s ním budú ďalej pracovať (napr. príslušné zariadenie SPODaSK , akreditovaný subjekt...).

Obsahom týchto stretnutí by mali byť predovšetkým:

- Analýza dostupných informácií o prípade. Informácie o prípade musia byť analyzované vo všeobecnej rovine (bez zverejnenia a spracovávania identifikačných údajoch dieťaťa a rodiny) .
- Analýza a návrh opatrení, ktoré je potrebné prijať, aby sa obdobné prípady neopakovali, prípadne aby sa odhalili v skoršom štádiu (poučenie sa z prípadu) → hľadanie systémových riešení.
- Návrhy možných postupov v prípadoch daného typu (prijímanie následných opatrení, následné konania).

Uvedené koordinačné stretnutie je potrebné odlišiť od samotného výkonu opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately a od koordinácie subjektov (realizovanej napr. metódou prípadových konferencií), ktorú zabezpečuje pracovník SPODaSK.

